

Chr. de Treschow: Contributions to the history of queen Elizabeth, London 1871 (Proposal of marriage made by king Frederik II of Denmark to queen Elizabeth).

Da Hr. Candidat Treschow, Attaché ved det Kgl. Gesandtskab i London, nyligt for et Engelsk Publikum fremlagde den ovennævnte lille Bog, beredede han sine Landsmænd en glædelig Overraskelse af en ikke sædvanlig Art. Vi sigte herved mindre til den Opmærksomhed, det maatte vække, at see en Mand i hans Stilling omgaaes med Bogtrykker-sværte og støvede Archivalier end til det for den historiske Videnskab ukjendte Faktum, han fremdrog. I dette ligger der nemlig en Indsigelse mod den gængse Anskuelse, der indhyller Historien om Kong Frederik II's Hjerteanliggender i en romantisk Straaleglands, som et utvivlsomt meget ungt fyensk Lokalsagn endog forsyner med en Baggrund af luftig Sentimentalitet.

Men ligesaa mislig en Egenskab Sentimentaliteten er for den til kraftig Optræden bestemte Mand, og ligesaa daarligt Romantiken lader sig forene med en Krone, ligesaa lidet passer det Billede, som den omtalte Forestilling giver af Frederik II, til denne Konges sunde, naturlige Personlighed med sit Hang til potenseret Livsnydelse. Vi gribe derfor med Glæde den Leilighed, som Anmeldelsen af det foreliggende Arbejde giver os, til frø Geheime-Archivet, Haandskrifter i de offentlige Bogsamlinger og forskjellige trykte Værker at meddele nogle Oplysninger om denne Konges Ægteskabs Forhandlinger.

Kun for en relativ Fuldstændigheds Skyld skal her omtales, hvorledes man allerede i Prindsens Barndomsaar tænkte paa ved at knytte hans Haand til en anden at løse forskjellige Knuder i hine Tidens indviklede politiske Net. Endnu kun 7 Aar gammel var han saaledes allerede Gjenstand for et Ægteskabsforslag, som de svenske Deputerede paa et

Grændsemøde 1541¹⁾) fremsatte for deres Danske Kolleger om at forene ham med en af Gustav Vasas Døttre. Dengang faldt imidlertid Spørgsmaalet hen og synes ikke at være blevet gjenoptaget, hvortil den slet dulgte Misstemning mellem de to Folk og deres Fyrstehuse kunde være Forklaring nok. Vel taler senere engang (1559) et Rygte i denne paa Rygter saa overfyldte Tid om et Ægteskab med en Svensk Prindsesse, men en alvorlig Forhandling derom har neppe nogensinde fundet Sted.

Kun faae Aar derefter (1546) blev der foreslaaet en ny Forbindelse for den 12aarige Prinds, da Kong Frants I af Frankrig henledede Opmærksomheden paa den fireaars Dronning af Skotland Marie Stuart²⁾). Som ioinefaldende Fordele udhævedes i Løbet af Forhandlingen³⁾, at Danmark derved kunde erhverve sig Ørkenøerne, som man dengang ivrigt arbejdede for at faae tilbage, foruden at Landets Stilling jo ogsaa paa anden Maade derved vilde blive styrket. Men naar der endvidere henpegedes til Nødvendigheden af at slutte sig nøie til Frankrig og det Schmalkaldiske Forbund imod Keiseren, da var dette i Øieblikket neppe den rette Madding at sætte ud for Christian III. Om end derfor maaskee Forhandlingen endnu en Tid er bleven fortsat og senere gjenoptaget (1555)⁴⁾, er den dog i Virkeligheden bleven afvist.

Ikke bedre Held havde ved samme Tid Kong Edvard VI af England, da hans Formyndere gjennem Skotten Bortwich⁵⁾

¹⁾ Heitfeld II 1517, Krag: Christian III's Historic, paa Dansk, I 242. Tegel: Gustaf I's Hist. II 131. ²⁾ Ribier: Lettres et memoires d'etat I 606—7. Citatet skyldes Bibliotheksassistent Cand. Bricka. ³⁾ Udateret Skrivelse fra Kong Frants I til Christian III, modtaget d. 6 Juni 1546. — Sml. Henry Martin: Hist. de France VIII 373 (ed. 4me.); Citatet skyldes Student Fridericia. — Cf. endvidere Calendar of State papers Henry VIII, T. IX p. 444. ⁴⁾ Henrik II til Christian III af 1 November 1548. Schumacher: Gel. Männer Briefe II 462 af 9 Juli (1555) cf. III 219, Dän. Bibl. VIII 237—38. ⁵⁾ Breve fra Hans Mønster af 8 Aug. og 16 Octb. 1559, Engelske Kreditiver m. m. 1548—50. Aikin: Memoirs of the court of queen Elizabeth, 4 edit., I 115. Videnskabernes Selskabs Forhandl. for 1846. S. 123.

foreslog et Ægteskab mellem den Engelske Prindsesse Elisabeth og den jevnaldrende Prinds Frederik, der siden for sent skulde beklage at have ladet denne Leilighed slippe sig af Hænderne. Dennes gang optraadte Frankrig¹⁾ i Overensstemmelse med sit forrige Skridt bestemt fraraadende og fandt altsaa forsaavidt et villigere Øre nu end før. Naar derimod en Engelsk Historiker²⁾ lader Kong Christian trøste Elisabeth ved senere i hendes Trængsels Dage under Søsternen Maria i al Hemmelighed at tilbyde hende Sønnens Haand, da maae vi stemple denne Efterretning som urigtig³⁾.

Imidlertid udvidedes Synskredsen her i Danmark, da Kong Christians Datter Anna ægtede Hertug August af Sachsen, hvem der snart ved Broderens Død tilfaldt baade Churfyrstendømmet og de politiske Forviklinger, hvori Morits havde spillet en saa væsentlig Rolle. For August gjaldt det om at holde sig i godt Forhold til Keiserhuset, og vi see ham derfor allerede 1553 ivrigt beskjæftiget med at bringe en Familie-Forbindelse istand med det. Under et Besøg, som Erkehertug Ferdinand, en Søn af Ferdinand I, dengang Romersk Konge og senere Keiser, aflagde ved hans Hof, fik Churfyrsten med Kong Christians Billigelse endelig Leilighed til gennem sine Raader at lægge ham paa Hjerte at interessere sig for et Ægteskab mellem hans Søster Eleonora og Prinds Frederik af Danmark. Dengang havde Spørgsmaalet allerede i længere Tid været paa Bane, idet det oprindeligt var indledet af Churfyrstens Moder fra den ene Side og anbefalet fra den anden af Keiser Carl V's Minister Granvella⁴⁾. Som Mellemand benyttedes Grev Henrik VI af Plauen, og da han døde 1554, traadte i hans Sted den Keis. Oberhauptmand i Joachimsthal Bugislav Felix Herre til Hassenstein, der nu (1555)

¹⁾ Optegnelser af Gesandten Danzæus af 28 Octb. 1548; cf. allerede Richers Relation af (September) 1546 i Krag's Christian III's Hist. paa Dansk, II 620. ²⁾ Camdeni Annales Angl. regn. Elizabetha I 20 (ed. Hearnio 1717) — Citatet skyldes Cand. Bricka. ³⁾ En slig Høimodighed vilde nemlig under det følgende Frieri umuligt kunde have undgaaet Omtale. ⁴⁾ Erkehertug Ferdinands Instruktion af 21 Febr. 1555 og Kong Christians Brev af 25 Octb. 1558 til Churfyrst August.

indfandt sig hos Churfyrst August med Kreditiv og Instruktioner fra Erkehertugen. Heri meddeltes, at Kong Ferdinand af ganske Hjerter ønskede Ægteskabet, men bestemt krævede fuld Religionsfrihed for sin Datter, for at han med uskadt Samvittighed kunde indvillige i Fuldbyrdelsen af Giftermaalet. Denne Besked oversendte Churfyrsten¹⁾ til Danmark med sin bedste anbefaling; fik man først Brylluppet overstaaet, vilde Herrens Naade og christelig Underviisning nok jerve Vanskelighederne paa den ønskeligste Maade. Kong Christian gik ogsaa nogenlunde villigt ind paa denne Betragtning af Sagen og forlangte kun, at offentligt maatte „de afgudiske Ceremonier og overtroiske Messer“ ikke finde Sted²⁾. Et mere bestemt Svar kunde han imidlertid først give, naar han havde faaet talt med Sønnen, der opholdt sig i Skaane. Fra den Side blev der ikke reist yderligere Vanskeligheder³⁾, og at det virkelig var Alvor med disse Indrømmelser, skjønnes bedst af en Betænkning fra denne Tid⁴⁾, der gaaende ud fra, at en god Hustru er en Guds Gave, og fra 1ste Corinthier VII 12: „dersom nogen Broder haver en vantro Hustru, og det behager hende at boe hos ham, han forlade hende ikke,“ kom til det Resultat, at dersom der ikke stilledes et udtrykkeligt Forlangende om offentlig Gudstjeneste, burde Sagen ikke afvises. Man lukkede saaledes villigt Øinene i for ikke at see, hvor ilde det anførte Sted passede paa det givne Forhold, og haabede følgelig paa et imodekommende Svar. Heller ikke ventede Churfyrst August nogen Fare — og det sagtens saameget mindre, som ikke færre end ti Døtre omgav den Romerske Konge. Derfor see vi ogsaa Churfyrsten foreslaae, at Prindsen skulde komme ud til Tydskland for at tage hine Kongedøtre i Øiesyn, da der endnu var flere uforlovede af dem, der tegnede til at blive ligesaa smukke som Eleonora, og da man dog ikke kunde stole paa Portrætter og nødigt i en saadan Sag vilde give bestemte

¹⁾ Brev af 20 Marts 1555. ²⁾ Brev af 4 April 1555. ³⁾ Brev af 12 Juni 1555. ⁴⁾ Udkast med Anders Barby's Haand.

Anvisninger¹⁾. Saa meget større blev derfor Skuffelsen, da man aldeles ikke fik noget Svar paa sine velvillige Tilbud, hvad Kong Christian bestandigt vedblev at føle som en ham uforskyldt tilføiet personlig Fornærmelse.

Imidlertid var Prindsen tiltaget i Alder og gode Sæder, hvad hans Forældre dog synes at have været noget langsomme til at opdage. Det var Churfyrst August, der maatte gjøre sin Svigerfader opmærksom paa, at Sønnen nu baade var et voxent Menneske og en vakker Person²⁾, medens Churfyrstinden, der vel bedre kjendte Hjemmets Fordomme, udtrykkeligt fremhævede, at han allagde de Unoder, der kunde forringe hans Anseelse, og nu forstod at opføre sig standsmæssigt³⁾. Om det er heri, man maa søge Aarsagen til, at Ægteskabstilbudene tiltage i Antal, eller om det kun var de gode Udsigter, der lokkede Lysthavende, faaer henstaae uafgjort; men vist er det, at vi fra nu af i en Række af Aar høre Forslag paa Forslag, alle sigtende til at vinde Prindsens Haand.

Churfyrst Joachim II af Brandenburg glædedes dengang ved Skuet af 4 giftefærdige Døttre og tilbød Prindsen en af dem til Hustru; men en Forbindelse paa den Kant har ikke forekommet Kong Christian ønskelig, thi Churfyrstens Tilbud blev foreløbigt afvist⁴⁾. Større Imødekommen fandt derimod et andet Forslag, der blev grebet med den mest udelte Iver, og som under Afbrydelser og allehaande Vanskeligheder vedblev at være det Emne, hvortil man i den følgende Tid atter og atter kom tilbage.

Skjøndt Kong Christiern II allerede i mange Aar havde siddet som en uskadelig Fange paa Kallundborg, var dog den Frygt, han fordem indjog den nye Danske Kongeslægt, ingenlunde fjernet. Endnu levede nemlig hans to Døttre, den ældste Dorothea som en barnløs Enke efter Churfyrst

¹⁾ Efterskrift til Brev af 13 Juli 1555. ²⁾ Udateret Brev fra Slutn. af 1557. ³⁾ Brev af 13 Decbr. 1557. ⁴⁾ Meddelt i Brev fra Kong Christian til Sønnen Frederik af 13 Novb. 1557, men uden at henføres til noget bestemt Tidspunkt.

Frederik af Pfalz, og den yngste Christine som Enke efter sit andet Ægteskab med Hertug Frants af Lothringen, der havde efterladt hende en Søn og to Døtre. Hendes Beundrer, Brantôme, har givet os en mærkelig Skildring af hendes ualmindelige Sjæls og Legems Gaver, og den Rolle, hun med sine ringe Midler forstod at spille i Datidens Politik, bekræfter hans Ord. Men hun var fremfor Alt en æresyg og forfængelig Kvinde, der endog afnødte Catharine af Medici det Udraab: „Voilà la plus glorieuse femme, que je vis jamais.“ hvad ogsaa Gram diplomatisk udtaler i de Ord: „Hendes høye og stolte Mod var ikke saa meget for Venskab og Kjærlighed som for Ære“¹⁾. Selv levede hun dengang i Mecheln fordrevet fra sit Land, som Kongen af Frankrig havde bemægtiget sig tilligemed hendes Søn, der ved at opdrages ved det Franske Hof skulde være et Middel til at forberede Lothringens Opgaaen i Frankrig.

Gjentagne Gange havde der allerede været forhandlet om en Udsoning mellem Kong Christian III og de to Søstre, men disses Fordringer paa en Afstaaelse af Land havde forspildt ethvert Resultat deraf. Kongens Broder Hertug Adolf havde endog tilbudt Christine sin Haand²⁾; men Alt havde hidtil været forgjæves. Da var den gamle Johan Rantzau tilligemed Hertug Adolf 1556 i Brüssel og kom her i Tale med Greven af Aremborg, hvis Hustru Margrethe af Mark hørte til Enkehertuginde og hendes Døtres nærmeste Omgang. Her erfarede da Rantzau, at Kong Christierns Døtre nu havde skiftet Sind og vare villige til Forlig, hvis de turde gjøre Regning paa Inødekønnen hos Christian III. Gjennem sin Søn Henrik, den bekjendte Statholder i Hertugdømmerne, meddelte Rantzau dette til Kongen³⁾, der viste megen Tilbøielighed for at faae Sagen afgjort. Som Følge heraf medbragte Philip II's Gesandt Gothard v. Bockholt, der

¹⁾ Kbhvnske Vidensk. Selsk. Skrifter V 120 f. og 105. ²⁾ Arch. f. Staats und Kirchengesch. d. Herzogthümer Schleswig, Holst. Lauenb. II 378—79, Aktstykke i Archives du Royaume i Brüssel. ³⁾ Skrivelse fra H. Rantzau af 1 Juli 1556.

i Foraaret 1557 ankom til Danmark, et Kreditiv fra Aremberg, hvorved han bemyndigedes til at indhente yderligere Oplysninger hos Johan Rantzau, samt et Brev fra Enkehertuginde til hendes Fader¹⁾. Dette sidste fik Gesandten Lov til personligt at overbringe, og af hans Udtalelser til Kong Christian fremgik saa meget, at de to Søstre nu havde opgivet Fordringerne paa en Landafstaaelse, saa at et Forlig dog nu laa inden Mulighedens Grændser²⁾. Kongen og hans Brødre enedes da om at tilbyde Medgift, Udstyr og dertil en passende Gave³⁾, men fik et endnu mere imødekommende Svar, end de efter det Foregaaende kunde have ventet. Ved Midten af August indfandt der sig nemlig hos Henrik Rantzau et Bud Andreas von der Mohlen fra Maximilian af Beveren, Greve af Bourgoyne, Ridder af det gyldne Vlies, Statholder i Zeeland, Holland osv. osv., og tilkjendegav, at den Lothringske Familie nu vilde foreslaae et Ægteskab mellem den ældste af Enkehertuginde Døtre, Renata, og Prinds Frederik. I Medgift skulde hun bringe sin Brudgom: fra Broderen et Afkald paa alle hans Rettigheder til Danmark og Sverig samt en Tilstaaelse af, at Prinds Frederik skulde være hans nærmeste Arving til Lothringen, hvis han selv døde uden Livsarvinger, og fra Kong Christierns Døtre lignende Afkald og Arveret til deres meste Eiendom, ligesom hun ogsaa skulde faae alt det, som Kong Christian maatte komme til at betale de to Søstre i Affindelse, saa at det skulde blive en større Brudskat, end Nogen endnu havde hørt nævne. Den yngre Datter vilde man sætte i Kloster⁴⁾, da hun var halt og ikke noget Verdensbarn. Instruktion og et Portræt af Prindsessen skulde siden følge⁵⁾.

Det var Forslag, der nok kunde sætte en roligere Natur end H. Rantzau i Bevægelse. Selv var han villig til at reise til Nederlandene ja lige ned til Spanien for at bringe Sagen

*) Hun blev dog 1575 gift med Hertug Erik af Brunsvig.

¹⁾ Cf. Behrmann: Christian II's Fængsels og Befrielses Hist. 89.

²⁾ Brev fra Kongen til H. Rantzau af 26 April 1557. ³⁾ Ditto af 29

Mai 1557. ⁴⁾ Brev fra H. Rantzau af 16 Aug. 1557.

i Orden, og snart var Kongen ligesaa blændet som han af de glimrende Udsigter til saaledes paa den letteste Maade af Verden at komme ud af mangeaarige Vanskeligheder. Portrættet udeblev imidlertid, og da Instruksen endelig ankom, bevarede den en forsigtig Taushed om de store Tilbud, om den end i Hovedsagen med Hensyn til Ægteskabet fastholdt det Forrige. Foreløbigt gjaldt det dog nærmest kun om at skaffe von der Mohlen Leilighed til at tage Prindsen i Øiesyn, og hertil frembød der sig en særdeles gunstig Leilighed, da Churfyrst August kort efter begav sig gennem Holsten hjem fra et Besøg hos Svigerfaderen, ledsaget til Hjemmet af sine unge Svogre, der under et kort Ophold i Sachsen skulde kaste et Blik paa den fremmede Verden.

Medens nu v. d. Mohlen ilede tilbage til de Beveren, der i høi Grad glædede sig ved den gode Besked, han medbragte, opholdt Prindsen sig i fornøieligt Velbefindende hos Svogeren i Sachsen. Her var saa meget at see og prøve, at han snart var villig til at forlænge Opholdet for sammen med Svogeren at besøge den til Fastelavn 1558 berammede Churfyrstedag, hvor Kong Ferdinand skulde modtage Keiserkronen. Kong Christian havde imidlertid samme Kong Ferdinands haanlige Behandling fra sidst i altfor frisk Minde, saa at Anmodningen om Tilladelsen til Reisen blev besvaret med en Befaling til strax at vende hjem, ledsaget af en udtrykkelig Advarsel mod paa Hjemveien at besøge Berlin, hvor man let kunde faae i Sinde at fornye sit tidligere Tilbud¹⁾. Men her hjalp ingen Befaling, og saa mange Modgrunde blev anførte, at Afgjørelsen endeligt blev overladt til Churfyrsten²⁾.

Det var dog ikke alene Frygt for, at det skulde faae Udseende af, at man fremdeles hos Keiseren vilde banke paa den Port, der nyligt var bleven lukket saa forsvarligt, som stod den gamle Konge for Hovedet, men tillige Bekym-

¹⁾ Breve til Churfyrsten, Churfyrstinden og Prindsen af 18 Novb. 1557. ²⁾ Geh. Arch. Aarsber. I 76—77, Churfyrstindens Brev af 13 Decb. 1557, og Kongens af 1 Januar 1558.

ring for, at denne Reise kunde komme i Veien for Forbandlingerne med Enkehertuginde af Lothringen. I Mellemtiden havde man nemlig faaet Breve fra v. d. Mohlen, der stillede i Udsigt, at der snart vilde komme et Gesandtskab for at gjøre endelig Aftale om Ægteskabet¹⁾, og vare fulde af Beviser paa den Iver, hvormed de Beveren fremmede Sagen. Skulde nu Gesandtskabet komme, maatte Prindsen dog efter Kongens Mening være tilstede for at give sit Ja; men kunde Churfyrsten paa den anden Side skaffe Prindsen Leilighed til at faae sin bestemte Brud at see, uden at det gjorde Opsigt, vilde det jo rigtignok ogsaa være at paaskjønne.

Og, som sagt, Churfyrsten og Prindsen vare enige om at reise; alle Faderens Betæneligheder kunde man saa let gjendrive, og de Tilknytningspunkter for deres Beslutning, der laae i hans Brev, blev snart fundne: Skulde det omtalte lothringske Gesandtskab ankomme til Danmark under Prindsens Fraværelse, da vidste Faderen jo nok, at Sønnen havde bemyndiget ham til i Ægteskabssagen at gjøre og lade, som han selv fandt for godt. da Prindsen i Et og Alt vilde rette sig efter hans Bestemmelse. Overfor Kong Ferdinand og hans Søner lovedes den yderste Tilbageholdenhed, og skulde der dog blive slaaet paa en Gjenoptagelse af den tidligere Forhandling, vilde de henvise Alt til Kong Christians Afgjørelse. Men forresten behøvede man neppe at frygte for et nyt Forslag, da en Forespørgsel, der nyligt var stillet i den Retning ved det Sachsiske Hof var blevet eftertrykkeligt afvist²⁾.

Som Følge af alle disse gode Løfter og smukke Ord finde vi kort derefter Churfyrsten og hans Svoger ved Forsamlingen i Frankfurt, hvor Prindsen lever i den fortroligste og glædeste Omgang med de mange Jevnaldrende, han træffer paa, blandt Andre Grev Günther af Schwartzburg. En Leilighed til at faae den lothringske Prindsesse at see, viste det sig derimod aldeles umuligt at finde, hvad der var saameget

¹⁾ Brev fra H Rantzau af 12 Decbr. 1557. ²⁾ Prindsens Brev af 20 Januar 1558 og Churfyrstens af 27 Januar.

uheldigere, som Prindsen nu pludseligt erklærede, at han ikke vilde tage sig en Hustru uden forud at have seet hende¹). Et Held i Uheldet var det da, at Hertug Christoff af Würtemberg og Churfyrst Otto Heinrich af Pfalz meldte sig hos Churfyrst August som bemyndigede til paa Kong Christierns Døttres Vegne at indlede Forhandlinger om et Forlig med Kongen af Danmark. En slig Forhandling kunde Churfyrst August ikke noksom anbefale; thi selv et magert Forlig var dog at foretrække for et ulykkeligt Ægteskab. Han fik følgelig ogsaa den attraaede Bemyndigelse til at optage Forhandlingen paa Kongens Vegne, men Formaalet med den synes rigtignok kun at have været at faae et Brev fra Pfalzgreviden besørget til hendes Fader i Fængselet. I hvert Fald blev det hele Resultatet.

Den 9de April 1558 kom Prindsen hjem fra sin udenlandske Reise. At han nu ikke længere vilde indlade sig paa Ægteskabet, var Kongen en stor Sorg, da store Vanskeligheder paa den Maade kunde være blevne jevnede; men Tvang skulde der ikke blive anvendt paa ham, og man maatte da stille Sagen i Guds Haand²).

Kongen kunde imidlertid saa meget lettere tale i hiin resignerede Tone, som det bebudede Gesandtskab fra Nederlandene trods de Beverens Løfter og Henrik Rantzaus oppirrede Paamindelser stadigt lod vente paa sig. Vel indfandt der sig ved Paasketid en Gesandt fra Philip II, men han talte aldeles ikke om Ægteskab. Enkehertuginde havde nemlig dengang faaet ganske andre Ting at tænke paa. Alleerede i flere Aar havde Frankrig og Spanien med Opbydelse af deres sidste Kræfter ført en endeløs Kamp, som begge Parter kun ønskede en Anledning til at afslutte. Hertil blev nu Enkehertuginde et brugbart Redskab, idet hun, et Sødskendebarn til Kong Philip af Spanien, kun behøvede at be-
raabe sig paa sine moderlige Følelser for at faae Adgang til det Franske Hof, hvor hendes Søn nødtvungen opholdt sig.

¹) Churfyrstens Brev af 17 Marts med Efterskrift. ²) Kongens Brev af 11 April 1558 (Montag nach Ostern).

Og i Virkeligheden blev ogsaa ad denne Vei den Forhandling indledet, der afsluttedes 1559 i Cateau Cambresis. Men herved blev Hertuginde tillige en betydende Person, der kunde gjøre Paastand for sig paa begge Parters Taknemlighed, og store Planer gjærede følgelig i det stolte Sind: Hvad skulde hindre hende, „Dronningen af Danmark“, med Frankrig og Spanien til sin Raadighed i med Magt at bemægtige sig det, der med Urette forholdtes hende? Da nu endvidere hendes Moster Dronning Maria af Ungarn, hidtil Statholderinde i Nederlandene, døde i det Samme, saae hun sig i Aanden som dennes Efterfølgerske i Magten. Og skjøndt netop disse hendes viddlyvende Planer bragte Kong Philip til at foretrække sin Halvsøster, Hertuginde Margrethe af Parma, til den eftertragtede Post, opgav Christine dog ikke sine store Planer, men fortsatte fra Nancy, hvortil hun nu endeligt vendte tilbage, det Spil af Intriger, hvori hun følte sig saa vel, og som i lang Tid fyldte Statsmændene med Ængstelse og Rygtesmedene med Stof¹⁾.

Ivrig som man altid har været her i Danmark til hos sig selv at søge Skylden for uforskyldt Uheld, var der ogsaa dem, der dengang opdagede, at Aarsagen til, at den saa eftertragtede Forsoning gik overstyr, laa i Prindsens Reise til Frankfurt, hvor nemlig han og Churfyrsten skulde have aftalt en anden Forbindelse med Keiserhuset²⁾. Om der end er Et og Andet der kunde bestyrke denne Mistanke, er der dog i Virkeligheden ingen Grund til at betvivle Churfyrstens Forsikringer om det Modsatte³⁾ eller Kong Christians bestemte Afvisning af slige Paastande, da de ogsaa havde fundet Vei til Hertug Albrecht af Preussen⁴⁾. At netop denne særligt interesserede sig for Sagen, er dobbelt forklarligt, da han i Begyndelsen af samme Aar 1558 selv havde været Overbringer af et Frieri til Prindsen fra den Polske

¹⁾ See f. Ex. Langueti epistolæ I. II ad Mordisium epp. V et VII pp. 21—23, 24—26, d. d. 20 Novb. et 25 Novb. 1559. ²⁾ Brev fra H. Rantzau af Mai 1558. ³⁾ Efterskrift af 25 Juli 1558. ⁴⁾ Brev af 9 Novb. 1558.

Konge paa dennes yngste Søsters Vegne. den samme Prindsesse Anna, som siden blev begjæret blandt Andre af Frederik II's Broder Magnus og endnu senere besteg sine Fædres Throne som Stephan Bathorys Gemalinde. Men Kong Christian, der vel ikke anede hien vordende Storhed, havde foreløbig afvist Tilbudet, „hvor dydefuld, smuk og velopdragen end samme Fyrstinde var bekjendt for at være“¹⁾.

Men medens man nu med en vis Spænding imodesaa Resultatet af hine „Lothringske Practiquer“, hvoraf der gik saa stort et Ry, og medens man vel endnu har følt en vis Tomhed ved Ophøret af saa ivrige Forhandlinger, vendte Prindsens Tanke tilbage til Keiserens Datter. En Barne- daab i Churfyrst August's Familie kunde give ham Anledning til et nyt Besøg, hvor der da maatte sørges for at skaffe ham Leilighed til at faae Keiserens Damer navnlig „Frøken“ Eleonora at see²⁾. Ved nærmere Overveieise og intime Forespørgsler ertarede man imidlertid, at hvor velstemte end Erkehertugerne, Maximilian og Ferdinand, vare for Forbindelsen, reiste Keiseren selv dog de samme Vanskeligheder som før³⁾. Det blev derfor Kong Christians sidste Kongegjærning at befale Sagen stillet i Bero; Skrivelsen derom fandtes efter hans Død liggende ufuldført og blev i denne Skikkelse tilsendt Churfyrst August med et Par Ord i samme Retning af den nye Konge Frederik II⁴⁾.

Man fik saa meget mindre Anledning til at angre denne Beslutning, som der allerede i Kong Christians sidste Levedage havde aabnet sig endnu mere glimrende Udsigter. Den 17 November 1558 lukkede den ulykkelige Dronning Maria af England sine Øine, og faae Uger efter gjorde den bestandigt lige utrættelige Henrik Rantzau opmærksom paa, at der her vistnok var Anledning til at gjøre Noget, da den nye Dronning var protestantisk-sindet, saa at det vistnok vilde være rigtigt

1) Brev af 19 Januar 1558. 2) Kongens Brev af 14 Septbr. 1558, cf. Churfyrstens Svar af 12 Octb. 3) Kongens Brev af 25 Octb. 1558, Erkehertug Ferdinands til Churfyrst August af 12 Novb. og dennes til Prinds Frederik af 1 Decb. 4) Brev fra Chr. III (dateret 10 Januar 1559) og fra Fred. II af 29 Januar 1559.

at sende en Mand over til England for at see Leiligheden an¹⁾. Omtrent samtidigt vare ligeledes Churfyrst August's Øine blevne opladt paa samme Maade: Hvor passende vilde det ikke være, om Danmark og England igjen bleve forenede, som Historien vidnede, at de havde været før, saa at Sagen vel fortjente at eftertænkes, om Kongen ellers skulde vide Middel og Maade til at faae den sat i Gang²⁾. Det traf sig saa heldigt, at Kongen strax i det før omtalte ved hans Død afbrudte Brev kunde svare bekræftende herpaa ved at hen-vise til, at Professoren ved Københavns Universitet Hans Mønster, „en lærd og christelig ung Mand“, i Kong Edwards Dage havde været Lærer for den daværende Prindsesse Elisabeth.

Denne Mand blev da strax afsendt til England for at indhente Underretninger³⁾ og derpaa paany udsendt af Kong Frederik forsynet med et Kreditiv⁴⁾. Ifølge dette var det kun Krigen i Ditmarsken, der hidtil havde hindret Kongen i at sende et Gesandtskab, som dog skulde komme, saasnart Kroningen var overstaaet. Men dette Kreditiv maatte kun afleveres, hvis Jordbunden fandtes gunstig, medens Reisen ellers skulde have Udseende af at være ganske privat. Af Afleveringen blev der dog Intet, da Mønster ved Ankomsten til London den 21 Sept. fandt den Keis. Gesandt Caspar Breuner allerede paa tredie Maaned ifærd med at forhandle med Dronningen om et Ægteskab med en af Keiserens Sønner, Carl eller Ferdinand, ligesom der ogsaa havde indfundet sig et Gesandtskab med lignende Hverv fra den udvalgte Kong Erik af Sverig. Derimod benyttede Mønster Tiden til i private Samtaler med sin Elev, Dronningen, at lovprise Kongens herlige Sjæls- og Legemsgaver. Han mindede om, hvorledes baade Kongen og Dronningen trængte til en Ægtemage og gjenkaldte i hendes Erindring hendes Broders tidligere Forslag. Hun tilstod at kjende disse sin Broders Planer, men yttrede forøvrigt Intet om Tilstanden i sit Sind

¹⁾ Brev af 15 Decb. 1558. ²⁾ Udateret Brev af 13 Decb. 1558.
³⁾ Fred. II til Churf. August af 17 Febr. 1559. ⁴⁾ Dat. 1 Juli 1559.

„med dets skjulte Høihed og Dybhed“¹⁾. Mønster troede at maatte forlange nye Instruktioner, hvormed nogen Tid gik hen²⁾.

Medens han nu ventede paa Svar hjemmefra, anstillede han lagttagelser over de Beilere, der baade fra Indlandet og Udlandet kappedes om Prisen. Mest frygter han den Keis. Ambassade, hvis Formand Caspar Brenner skildres som en særdeles dannet Mand, der stod høit i Dronningens Gunst. Størst Opmærksomhed helliger han imidlertid af nærliggende Grunde de svenske Gesandter, hvis Prælerier ogsaa af den Grund ere ham af Vigtighed, fordi de især gik ud paa at hæve Sverig paa Danmarks Bekostning. Vel afreiste disse Gesandter snart, men kun for at give Plads for Kong Æriks egen Broder, Hertug Johan af Finland, og der ankom nu i det Hele flere og flere fremmede Sendebud blandt Andre Dr. Adam Tratziger fra Kong Frederiks egen Farbroder Hertug Adolf af Gottorp³⁾.

Imidlertid indløb i Slutningen af September Svaret hjemmefra dat. d. 27 August, der yttrede sig meget anerkjendende om Mønsters Adfærd, skjøndt Kongen jo nok havde ønsket og ventet en bestemt Udtalelse fra Dronningen. Et Brev til denne medfulgte, men uden at deri nogen bestemt Beilen udtryktes, idet man dog haabede, at en saadan nok kunde indledes paa Basis deraf, og at man da kunde faae en Udtalelse fra Dronningens Side, der kunde give Anledning til en mere aabenlys Fremtræden.

I sin Relation af 16 October afgiver Mønster derpaa Beretning om den Samtale, han i den Anledning havde haft med Dronningen. Idet han dementerede Rygtet om, at Kongen skulde have en af Keiserens Døttre, foreslog han hende — dog kun som af egen Indskydelse — ligefrem Ægteskabet og fremhævede sin Konges fortræffelige Egenskaber, saa at Dronningen begyndte at lovprise den Sjælsstorhed, som Kongen og Hertug Adolf havde lagt for Dagen i Dit-

¹⁾ „qui altos et profundos habet recessus“. ²⁾ Relationer af 8 Aug. 1559. ³⁾ Rel. af 18 og 25 Aug., 9 og 18 Septb. 1559.

mærker Krigen, og fortsatte med at rose Kongens Ydre, som hun kjendte af Beskrivelser og af et Billede. Et Brev fra Dronningen medfulgte, men en bestemt Opfordring til Frieriet fra hendes Side vilde vistnok vanskeligt kunne opnaaes, ligesom man i det Hele burde gaae varsomt til Værks for ikke at risikere Gjengjæld for det Afslag, Elisabeth tidligere havde faaet.

Hvor ivrigt Kong Frederik end saaledes havde grebet Sagen an, havde han dog fra første Færd en Anelse om, at en saadan Lykke laa over det Maal, som var ham beskikket i Livet¹⁾. For ham var der her en Mulighed til at erhverve sig og sit Huus Navnkundighed, og han var bestemt paa at prøve denne Mulighed og see, om maaske netop han skulde være den Heldige, der „fangede dette Sturvildt“²⁾. Men han skjulte ikke for sig selv, at Æren maaskee kunde blive kostbar nok, naar man til sine gamle Bryderier foiede nye. Og der var virkelig Anledning til at gjøre saadanne Betragtninger selv uden Hensyn til den vanskelige Stilling, en fremmed Konge vilde faae i England, da paa den ene Side Liefland og paa den anden Skotland ved den Tid vare Gjenstand for Attraaer og Rænkespil, der ophidsede de ved Reformationskampene allerede forud forbittrede Sind. Og særligt ubeldigt var Danmark stillet, idet Beregning og Ønsker opfordrede til Deeltagelse i Stridighederne om Østersølandene, medens der i Nancy sad en stadigt uforsonet Fjende, hvis Had til det Danske Kongehuus nu yderligere opflammedes af den landflygtige Peder Oxe³⁾. Medens Kong Frederik derfor med spændt Interesse vedblev at lytte til Efterretningerne fra England, foretog han sig til samme Tid at anstille Efterforskninger om det lothringske Hofs Planer og Udsigter, der havde faaet et endnu farligere Udseende, efterat Guiserne ved Frants II's Thronbestigelse havde faaet Magten i Frankrig. I fuld Overensstemmelse, som det hedder sig⁴⁾, med sit

¹⁾ Eiterskrift til Brev fra Fred II til Churf. August af 17 Febr. 1559. ²⁾ Kongens Udtryk i Brev til Churf. August af 21 Octb. 1559. ³⁾ Cf. Ryges Peder Oxe S. 172 og 179 ff. ⁴⁾ Brev fra Bossu til Enkehertuginde af Lothringen af 1 Novb. 1559.

Raad og sit Folk, besluttede han da at fornye den afbrudte Forhandling med Lothringen, medens han dog samtidigt fortsatte den i England paabegyndte. Og som man nu havde et dobbelt Maal, saaledes arbejdede man hen derimod med fordobblede Kræfter.

Til England sendtes nu nemlig Adelsmanden Axel Tonnesen Viffert formodentligt som en mere passende Repræsentant end den stuelærde Professor, der dog fremdeles forblev paa den Post, hvor hans personlige Forhold til Dronningen gav ham en særegen Betydning. Ogsaa Hertuginde af Lothringen vilde man angribe fra to Sider: den juridiske Professor Dr. Albert Knoppert skulde henverde sig til Maximilian af Bossu, Greve af Hennin og Sostersen af den i Mellemtiden afdøde de Beveren, medens Henrik Rantzau skulde fornye sit gamle Bekjendtskab med Johan af Ligne, Greve af AreMBERG, hvis Hustru var den før nævnte Margrethe af Mark.

Den der sidst kom afsted af de tre Personer, var Henrik Rantzau. Ved en Skrivelse fra Kongen af 22 September blev han opfordret til at indfinde sig i Kjøbenhavn saa hurtigt, som blot skee kunde, da der var vigtige Sager paa Færde. Han blev nu indviet i Planerne og gik med Liv og Sjel ind paa dem. Hvor stor en Lyst Kongen end kunde have til et stort Navn i Historien, var hans Følelser i den Retning kun et Barns i Sammenligning med Rantzaus smagløse Forfængelighed; men paa den anden Side var Rantzau selv Vogter af den Grændse, der truedes fra Lothringen, og et mindeligt Forlig med dette Huus forekom ham som den høieste Lykke, der kunde gives Kongen. Han paatog sig derfor med Glæde den foreslaede Reise til Greven af AreMBERG, der vidstes dengang at opholde sig paa Støttet Vollenhove i Nærheden af Zwolle.

Paa sin Hjemreise fra Kjøbenhavn mødte Rantzau Budet, der overbragte Monsters sidstomtalte Relation og Dronning Elisabeths medfølgende Skrivelse¹⁾. Efter Aftale med Kongen

¹⁾ Dat. 9 Octb. 1559. Rantzaus Skrivelse er udateret, men fra en af de første Dage i November.

aabnede og læste han Brevskaberne og saae deraf, at Dronningen vel havde vogtet sig for de Udtalelser, som man saa inderligt længtes efter at høre; men da hun dog til Slutningen ønskede Lykke og Held over Kongen og alle hans, baade de nærværende og de tilkommende, fandt Rantzau i det sidste Ord en fin Antydning af Dronningens lønlige Haab. Da nu desuden den Kongelige Sekretær Caspar Paselich ved samme Tid¹⁾ fik Meddelelser fra England, der fremstillede det som et Onske i ansete Engelske Kredse, at Kongen skulde optræde som Beiler, brød denne pludseligt overtvært og paalagde Mønster at røbe Dronningen sit virkelige Ærinde²⁾).

Om selve det afgjørende Optrin tie Kilderne fuldstændigt; men deres Taushed taler tydeligere end tusinde Ord. Man skyndte sig her i Landet med at slaae Sagen i Glemmebogen, og det her anmeldte Arbeide har for første Gang aabenbaaret den godt gjemte Hemmelighed. En var der dog, som ikke følte nogen Forpligtelse til at forholde Verden den delikate Nyhed, nemlig Dronning Elisabeth. Da saaledes Catharine af Medici nogle Aar senere anstrengte sig for at faae sin 14aarige Søn Carl IX forlovet med den da 31aarige Dronning, forefaldt der følgende Samtale mellem Elisabeth og en af hendes Fortrolige blandt de fremmede Gesandter:

„Altsaa er Deres Majestæt ifærd med at ægte Kongen af Frankrig?“

Elisabeth med et Smil, halvt skjulende sit Ansigt: „Det er nu Fastetiden, og I er en god Ven, derfor vil jeg skrive mine Synder: Kongen af Spanien ønskede at ægte mig, Kongen af Sverig ønskede at ægte mig, Kongen af Danmark ønskede at ægte mig og Kongen af Frankrig ønsker at ægte mig.“

„Og Erkehertugen ligesaa,“ tilføiede Skriftefaderen.

„Eders Fyrste,“ vedblev hun uden Hensyn til Afbrydelsen, „er den Eneste der ikke har ligget for mine Fødder, alle de Andre have været der.“³⁾

¹⁾ Brev dat. Odense 8 Novb. 1559. ²⁾ Ordre af 15 Novb. 1559.
³⁾ Froude: History of England VIII 126.

Men allerede et Par Uger, før Kongen greb hiin afgjørende Beslutning, var Dr. Albert Knoppert ankommet til Nederlandene for gjennem en forhenværende lothringisk Hofmand, Gillis van Heylwichen i Brüssel, at knytte Forbindelse med Greven af Bossu og gjennem denne med Enkehertuginde. Til hende anmeldte Bossu altsaa Knopperts Ankomst og Ærinde med Forespørgsel om, hvorvidt et Gesandtskab, der kom for at begjære Bruden, vilde være velkomment¹⁾. Hertuginde svarede undvigende, at derom maatte hun først raadføre sig med Familien og andre Potentater²⁾; men den Hurtighed, hvormed hun svarede, blev udlagt som et godt Tegn af Henrik Rantzau og hans Venner, der nu begyndte at virke i Sagen.

Disse Venner vare, som forhen antydet, Greven og Grevinden af Aremborg, et Ægtepar, der i Rigdom og Anseelse stod høiest blandt hine Egnes mægtige Stormænd. Rantzau ankom henimod Midten af December 1559 til Vollenhove og fik, høit anseet, som han var, for Stilling, Kundskaber, Fødsel og Rigdom, en Modtagelse, som om han kunde have været en Konge. I fortrolige Samtaler kom Forholdet mellem Danmark og Lothringen paa Bane, man beklagede Adspøttelsen, ønskede, at Parterne maatte gjøre hinandens personlige Bekjendtskab, og kom da til en nærmere Vurdering af deres Egenskaber. Grevinden kunde her ikke finde Ord nok til at lovprise Prindsesse Renata, saa Rantzau tog Leiligheden iagt og gjorde Indvendinger mod hendes Skjønhed, sort som hun jo var. „Nei,“ svor Greven, „hun er hvidere end Portrættet endog, og vel har hun sort Haar og Øiebryn, men det klæder hende netop.“ Saa maatte Portrættet frem for at afgjøre Striden, og da maatte Rantzau i Sandhed erkjende sig for fuldstændigt beseiret, men fik til Gjengjæld ogsaa efter lang Parlamenteren Lov til at laane Portrættet hjem med sig. Men Grevinden, der ivrigt interesserede sig for Planen, da hun først fik den at vide, forlangte rigtignok

¹⁾ Brev af 1 Novb. 1559. ²⁾ Breve af 21 Novb. 1559 og 1 Januar 1560.

paa sin Side et Portræt af Kongen til Gjengjæld. Et saadant, mente Rantzau, bør Kongen ogsaa bringe til Veie, og han maa nu endelig ikke indlade sig paa andre Gildermaal; thi vel er der ingen Fare fra denne Kant paa Grund af Pengemangel, men Partiet er i alle Henseender saa ønskeligt, især da der ikke er Udsigt til, at den unge Hertug af Lothringen faaer Arvinger¹⁾.

Saa lovende var altsaa Begyndelsen og Fortsættelsen svarede dertil. Aremberg og Bossu kappedes i den Grad om at lægge deres Hver for Dagen, at Rantzau fandt sig foranlediget til at oplyse, at Bossu ventede ved sin Medvirkning at opnaae Betaling af en Sum Penge, Kong Christiern II var bleven ham skyldig, og at Aremberg haabede at see sine Anstrengelser belønnede med høiere Magt og Embedsstilling²⁾.

Men ak, de skjønne Kræfter vare spildte. Hertuginde kunde aldrig blive færdig med at raadspørge sine „Potentater“, og Frederik II's vaaguende Mistanke tilkjendegav sig ved, at han bestemt undsløg sig for at sende Grevinde Aremberg det ønskede Portræt. v. d. Mohlen, der nu som før var Budbringer i Sagen, blev indviklet i en kilden Historie, da en af den danske Konges Stafetter, Galskjot, havde dræbt en af Hertuginde's Mænd, Conrad Uxul, og undgik kun ved Kongens Forbøn de værste Følger³⁾. Der hvidskedes om, at Aremberg forsætligt drog Sagen i Langdrag, hvorpaa han opirret erklærede ikke at ville have mere med den at gjøre⁴⁾. Herved bestyrkedes Kongen yderligere i sin Mistanke⁵⁾, der sagtens næredes ved Rygterne om lothringske Rustninger⁶⁾.

At han dog ikke har anseet Hertuginde af Lothringen for ganske uforsonlig, fremgaaer deraf, at han strax begyndte paa en ny Forhandling med hende. Og i Virkeligheden synes der heile ikke at have været Grund til Mistanke, da

¹⁾ Relation af 10 Decb. 1559. ²⁾ Brev af 5 Febr. 1560. ³⁾ cf. en forvansket Fremstilling hos Resen: Kong Frederik II's Kronicke S. 42. ⁴⁾ Brev fra v. d. Mohlen af 31 Mai 1560. ⁵⁾ Brev af 24 Juni 1560. ⁶⁾ Resen S. 46, Archiv f. Sächs. Gesch. II 375 o. a. St.

hun i denne Tid afviste den pfalziske Churprinds Johan Casimirs Frieri til hendes Datter netop paa Grund af Udsigterne til et Giftermaal med den danske Konge¹⁾. Ligeledes synes denne selv af Hensyn til Lothringen at have ladet nogle nye Opfordringer gaae upaaagtede hen, som det Keiserlige Hof lod fremsætte, oprindeligt maaskee nærmest for at skille Erkehertug Carl af med en ubeleilig Medbeiler til Dronning Elisabeths Throne²⁾.

Den nye Mellemand, Kongen havde været saa heldig at finde, mellem sig og Hertuginde var ingen Anden end hans gode Ven fra Mødet i Frankfurt 1558, Grev Günther af Schwartzburg. Hvor uheldig en Rolle denne end siden kom til at spille i Danmark, var Kong Frederik dog ikke den Eneste, der lod sig skuffe af Mandens broutende Selvtillid og af en Navkundighed, der mest synes at have hidrørt fra et med Omhu dyrket vidt udbredt Bekjendtskab. Det var netop dette, der maatte gjøre ham velskikket til at overtage en Forhandling, som ved hans Medvirkning ikke behøvede dette store Apparat af Bipersoner og Mellemed, der udsatte Hemmeligholdelsen af de diskrete Meddelelser for alt for stor Fare. Allerede i Sommeren 1560 er Sagen i Gang³⁾, og uagtet Grev Bossus Advarsel⁴⁾ og Rantzaus ærbødige Modforestillinger⁵⁾, gjorde Greven sine Reiser eller lod sin Feltoimester Poul von Sara reise og bragte Sagen mere og mere til Modenhed, om der end hengik et helt Aar, inden Kongen paa en eller anden Maade bestemt havde bundet sig. Henrik Rantzau var netop den Gang fraværende for at repræsentere Kongen ved Vilhelm af Oraniens Bryllup med Prindsesse Anna af Sachsen, og gjør sig siden⁶⁾ vistnok med Rette til af, at det ellers ikke var kommet saa vidt.

¹⁾ Memoires de Jaques Melvil traduits de l'Anglois. La Haye 1694 p. 100—101, cf. et anonymt Brev til Churfyrst August af 12 Aug. 1560. ²⁾ Breve fra Henrik Rantzau af 7 Febr. og 24 Mai (Fred. eft. Ascens. Domini) 1560. ³⁾ Brev fra Kongen til Greven af 29 Aug. 1560. Resen S. 42. ⁴⁾ Brev fra Rantzau af 19 Decb. 1560. ⁵⁾ Breve af 30 Septb. og 19 Decb. 1560, 3 Novb. 1561, 22 Mai 1562. ⁶⁾ Brev af 21 Aug. 1562.

Nu derimod bragtes det omsider dertil, at Kongen i Juli 1562 endeligt tilskrev Hertuginde Christine og hendes Søn, den unge Hertug, og opfordrede dem til et personligt Møde med ham, i hvilken Henseende Poul v. Sara var forsynet med Instruktion. Heri blev Byen Oldenburg i Grevskabet af samme Navn foreslaaet til Mødet, der burde finde Sted inden Mortensdag og besøges af Hertuginde med alle hendes Børn. Men desuden gaves der en Mængde Regler for Sara, idet Ægteskabet forudsattes som en afgjort Sag, saa at der altsaa maatte forhandles om de nærmere Bestemmelser: Medgiften skulde gaac op imod de Summer, Kongen vilde komme til at betale Hertuginde og hendes Søster, der havde afstaaet hiin sine Rettigheder; med Hensyn til Religionen skulde der ikke blive forlangt Noget, der stred mod Prindsessens Samvittighed; et Enkesæde skulde blive hende anvist ligesom de forrige Dronninger af Danmark, og giftede hun sig igjen, skulde Medgiften godtgjøres hende med 100000 Dlr.; endeligt skulde Hertuginde afgive et fuldtbetryggende Afkald paa sine Rettigheder til Danmark, men det skulde beroe paa Kongen, om ogsaa de paa Sverig skulde optages med i Afkaldet¹⁾.

Ægteskabet betragtedes altsaa som saa godt som vedtaget, og Kongen fandt det da passende at melde det til sin Søster Anna og Svogeren, der hidtil havde maattet nøies med Rygter²⁾. Til at overbringe dette Bud var ingen nærmere end Grev Günther, der altsaa blev forsynet med Krediver og Instruktion³⁾, naaget han i Øieblikket var meget ilde seet af Churfyrst August. Ikke desmindre udbad han sig hos denne en Samtale for at meddele Kongens hemmelige Hverv, men Churfyrsten underrettede blot Kongen om, at han gjerne skulde laane ethvert Bud fra ham et villigt Øre, om det saa kun var en Stalddreng, han sendte ham, men med Grev Günther vilde han ikke have noget at skaffe.

¹⁾ Breve til Hertugen og Hertuginde, Memorial og Instruktion for Poul v. Sara, alle udaterede, men af 6 Juli 1562. ²⁾ Churfyrstindens Brev af 21 Mai 1562. ³⁾ Daterede 12 Juli 1562.

Dersom denne derfor ikke indlod sig paa skriftligt at besørge sit Ærinde, blev Kongen nødt til at sende en Anden¹⁾.

Men dette skulde ikke blive den eneste Skuffelse. Den sidste Dag i Juli Maaned fik Sara endeligt Audients i Nancy og fremlagde sine Tilbud og Opfordringen til et Møde med det Tillæg, at hvis Oldenburg var for langt fraiggende, kunde man mødes i Münster. Men Hertuginde fandt for det Første Tilbudene lidt knappe; men det fik dog at gaae; langt værre var det imidlertid med Mødestedet. Saa langt kunde hun umuligt reise, og tidligere havde Kongens Forslag ogsaa gaaet videre. Nu vilde hun imidlertid selv udtænke et passende Sted, og naar det var fundet, skulde hun tilmelde Kongen det, der da kunde antage eller forkaste det; man maatte dog ogsaa huske paa, at det netop hørte med til Damerne's Privilegier at være forskaandede for de lange Reiser²⁾. Det hjalp intet, hvad Sara indvendte om Tidsspilde m. m., og hos Hertugen kunde han aldeles ikke opnaae noget Svar til Kongen, men kun et til Grev Günther³⁾.

I en kjendeligt yderst opirret Stemning kom Sara tilbage og traf Henrik Rantzau, der jo aldrig havde været nogen Ven af denne Forhandling, saalænge Grev Günther havde havt dermed at gjøre. I det næsten febrilske Brev til Kongen⁴⁾, hvori han melder Saras Hjemkomst, giver denne Stemning sig ogsaa fuldeligt Luft: Nu saae man da, hvad han saa tidt havde sagt, at det Hele var Rævestreger. Lothringerne vilde blot trække Tiden ud for at hindre Kongen i at gjøre gode Partier andetsteds navnlig i Skotland, og nu skulde det tilmed hedde sig, at Kongen havde faaet en Kurv, skjøndt det var vitterligt, at det var dem, der havde begyndt Frierieset. Det var denne Skam, som det foreløbigt gjaldt om at afværge, „og vistnok vil Kongen med den Skarpsindighed, der pryder ham fremfor andre Fyrster, bedst kunne finde Raad derimod; men Rantzau kan dog ikke holde sin Smule

¹⁾ Brev af 7 Aug. 1562. ²⁾ Hertuginde's Breve til Frederik II og til Grev Günther af 7 Aug. 1562. ³⁾ Lgl af 7 Aug. 1562. ⁴⁾ af 21 Aug. (1562).

Enfoldighed tilbage.⁴ Altsaa, mener han, bør Poul v. Sara afsendes med et Gesandtskab til Lothringen for i en offentlig Audients at erklære, at Kongen ikke kan tage mod Hertugindens Forslag om et Mødested, hvorom der først skal opnaaes Enighed, saa at han altsaa hermed afbryder Forhandlingen. Det er Offentligheden, hvorpaa det især kommer an; at Sagen derved kommer ud iblandt Folk, kan ikke skade, thi der er den allerede. Og saa faaer Folk paa den anden Side at høre, at det er Kongen, som siger Nei, og vil da formodentlig søge Grunden andre Steder f. Ex. i den Blegst, hvoraf Prindsessen efter Saras Sigende skal lide. Desuden vil det forøge Undersaatternes Forbittrelse, naar de see, hvorledes Hertuginde paadrager dem nye Fjender, saa at de maaskee en skønne Dag jage hende ud af Landet. Og endelig kunde det Hele maaskee være lutter Kapricer af hende, den Dansk-Tydske Italienerinde; i saa Fald vil det være hende en Streg i Regningen, hun vil da maaskee fare op med et „Saadant var det ikke meent“, og i saa Fald var der vel Mulighed for at forhandle videre.

Skjøndt Rantzau efter nye Oplysninger fra Grev Günther mente at maatte modificere sin Opfattelse noget af Oprinet i Nancy¹⁾, blev det dog hans „enfoldige Raad“, som Kongen efter Aftale med Churfyrst August besluttede at følge. Den behagelige Sendelse blev overdraget til rette Vedkommende, da den betroedes Grev Günther, hvem Kongen formodentligt til en lille Opmuntring ved samme Leilighed fik forsonet med Churfyrsten. Breve og Instruktion blev altsaa udfærdigede²⁾, hvormed Grev Günther begav sig paa Veien til Lothringen.

Han slap dog for at reise hele den lange Vei, da han nemlig erfarede, at Hertuginde vilde indfinde sig til et berammet Møde i Frankfurt. Fuld af Nidkjærhed opdagede han strax, at her var netop det rette Sted til at faae Sagen gjort saa offentlig som muligt, her hvor Keiseren, den Romerske Konge og en stor Mængde af Rigets Fyrster vare tilstede.

1) Brev af 31 Aug. 1562. 2) d. 2 Octb. 1562, cf. Brev fra Kongen til Grevnen af 10 Octb.

Endeligt fandt den begjærede Audients Sted, hvor Greven paa Kongens Vegne fuldstændigt afbrød Ægteskabsforhandlingerne, men erklærede sig villig til forøvrigt at handle om Fred og Forlig, hvis antagelige Forslag blev fremsatte. Den tilsigtede Effekt udeblev ikke: „Hertugindeu forstummede, forfærdedes og blev stærkt bevæget“; først omsider erklærede hun, at det ikke var hende muligt at give et Svar her, da hun først maatte have sig betænkt og raadfort med Slægt og Venner. Men følte hun sig smerteligt berørt, følte Grev Günther sig derimod i høieste Grad veltillfreds med den Rolle, han havde spillet: Keiseren og den Romerske Konge talte selv med ham for at faae ham til at gjenoptage Ægteskabsforhandlingen, og den unge Hertug af Lothringen kom til ham for at beklage sig over Moderen, der vilde raade for Alt; men Kong Frederiks Anseelse er steget i høi Grad, et Rygte fortæller, at han vil leie de Krigsfolk, der komme hjem fra Frankrig, for at overfalde Lothringen, hvor der derfor raader Skræk og Forbittrelse mod Hertugindeu, som man truer med at jage bort. „Men forresten,“ tilføier han, „har Prindsessens Bleghed fortaget sig, og det er desuden saa almindeligt, at de unge Piger blive noget blege imellemstunder og komme sig igjen“¹⁾.

Hvor fiint og forsigtigt Grev Günther end saaledes forsøgte at anbefale den af Keiserfamilien ønskede Gjenoptagelse af Forhandlingen, var han dog altfor stærkt bundet af sine Instruktioner til selv at vove at bringe den paa Bane²⁾. Derimod synes Poul v. Sara at have gjort sig til Overbringer af den Romerske Konge Maximilians Forslag i den Retning, men hans Ord fandt ingen Anklang³⁾, og da snart efter den bekjendte Skolemand og diplomatiske Agent Joh. Sturm i Strasburg, ligesaa frugtesløst tilbød sin Medvirkning⁴⁾, var

¹⁾ Grevens Relation af 31 Decb. 1562 (Torsd. eft. Nativ. Christi 1563), Poul v. Saras af 11 Decb. 1562. ²⁾ Hans Rel. af 31 Decb. 1562. ³⁾ Frederik II til Sara 28 April (1563?). ⁴⁾ Cf. Schumacher: Gel. Männer Briefe II 449, Brev fra Joh. Friis til Kong Frederik II af 4 Marts 1563.

det uden al Tvivl ogsaa Keiserhoffet, der stod bagved. Ligeledes kan det kun være Afbrydelsen af hien Forhandling, der afpressede Churfyrstinde Anna de søsterlige Advarseler til Kongen¹⁾ mod at fortsætte sit tidligere Liv: Lykke og Held vige bort fra den, der farer fort i Synden. Kongen maa derfor forbedre sit Liv og tage sig en Hustru; anraaber han Gud af ganske Sjæl og Sind, vil han ogsaa blive bønhort.

Havde det endda været med Keiserfamilien selv, en Forbindelse var bleven foreslaaet, vilde den dog altid kunne have gjort Regning paa Henrik Rantzaus indflydelsesrige Bistand²⁾. Rigtignok blev Eleonora gift 1561 med Hertug Vilhelm af Mantua, men deels havde hun endnu ugifte Søstre, deels havde hendes Broder Maximilian ogsaa Døtre, „og han gav visselig ikke Kongen en Kurv for Religionens Skyld.“ At den ældste af disse Døtre var 15 Aar yngre end den ungdommelige Konge, gjorde vel mindre til Sagen, da man i ethvert Tilfælde maatte vente med Giftermaalet, til Keiser Ferdinand var død³⁾. Men Kongens Sind var lukket for de blidere Følelser, da nemlig den længe forudseete Krig med Sverig var ifærd med at bryde ud, og han følgelig frabad sig videre Forslag i Ægteskabssager⁴⁾.

Som ovenfor fortalt havde Henrik Rantzau en Mistanke om, at Hertuginde af Lothringens egentlige Hensigt var at forpurre et Ægteskab mellem Kong Frederik og Dronningen af Skotland Maria Stuart. Denne var nemlig neppe blevet Enke ved Kong Frants II's Død, før Rantzau⁵⁾ havde gjort Kongen opmærksom paa, hvilket godt Parti der her var at gjøre: Skulde det lykkes Lothringerne at faae den nye Konge af Frankrig gift med Prindsesse Renata, vilde man komme til at spille et hoit Spil⁶⁾, hvor det vilde være af Vigtighed at kunne regne paa Skotlands Bistand. Den bekjendte Jørgen Lykke blev derefter strax affærdiget til det Franske Hof⁷⁾,

¹⁾ I Brev af 19 Januar (1563?). ²⁾ f. Ex. Brev til Frederik II af 19 Decb. 1560. ³⁾ Af Relationen dat. 21 Aug. 1562. ⁴⁾ Brevet til P. v. Sara af 28 April 1563. ⁵⁾ Brev af 6 Januar 1561 (die Trium regum). ⁶⁾ „wird sie eine Mummenschantz bringen.“ ⁷⁾ Resen S. 53 f.

hvor han var kjendt fra gammel Tid, og hvor han nu skal have forebragt sin Konges Ønske om et Ægteskab med Enkedronningen, tilligemed forskjellige andre gode og venskabelige Tilbud¹⁾. Som Svar herpaa afsendte Kong Carl IX kort derefter Rhingreven Johan Philip af Salm, der skulde overbringe S. Michaels Ordenen til Frederik II og paa Veien overvære Vilhelm af Oraniens Bryllup i Sachsen. Her traf han Henrik Rantzau, der samtidigt blev stærkt bearbejdet af Churfyrst August og Churfyrstinden, som benyttede Leiligheden til at sende sin Broder et Portræt af Maria Stuart²⁾. Dog er Rantzau selv kun af den Mening, at man bør søge at holde sig gode Venner baade med Spanien og Frankrig; „de fagre Ord gjøre ingen Skade, thi man gjør dog alligevel hvad der passer En bedst; saaledes bære ogsaa de Andre sig ad.“

Paa sin Tilbagereise henimod Vinteren traf Greven af Salm atter Henrik Rantzau, hvis Statholderskab han passerede, og der udspandt sig nu en lang Samtale mellem dem, for hvilken Rantzau siden gjør Kongen udførligt Rede³⁾. Gesandten begyndte med at tale om Skotland og om det fordelagtige Ægteskab, Kongen der kunde opnaae. Hvis Kongen af Sverig giftede sig England til, var det sikkert, at han vilde benytte sin Overmagt til at samle de Nordiske Riger. Var Kong Frederik da gift med Maria Stuart, kunde Skotland med Frankrigs Understøttelse holde England Stangen og Danmark Sverig. Ja Alting tegnede til, at Kongen vilde naae et stort Navn. Det var bekjendt, at de fleste tyske Fyrster og Churfyrster helst vilde undgaae paany at vælge en Østerriger til Keiser. Men havde Kong Frederik først erhvervet sig Skotland, da var han nærmere end nogen Anden. Selv var den franske Konge for ung til at komme i Betragtning; men det vilde glæde ham at kunne hjælpe en af sine Venner dertil, og over de geistlige Churfyrsters

¹⁾ Arnoldi: Hist. Denkwürdigkeiten 247—50 (Groen van Prinsterer: Archives de la maison d'Orange Nassau, 1re serie I. 56—57).
²⁾ Relation af 12 Septb. 1561. ³⁾ Relation af 3 Novb. 1561

Stemmer troede han at kunne raade. — Rantzau spillede den Uindviende, der ikke kjendte noget til Kongens Planer, og fremsatte en heel Række af Indvendinger bl. A. den, at Dronningen af Skotland ikke var smuk^{*)}. Men Greven af Salm gjendrev ham fuldstændigt, uden at Rantzau dog vilde lade sig mærke dermed. Dog maatte Kongen ikke troe, at Rantzau ikke skulde ansee en Forbindelse med Prindsessen af Lothringen for ønskelig; men Hertuginde var slug og vilde vistnok helst forhindre Kongens Ægteskab i Skotland og samtidigt bringe et andet istand mellem sin Datter og Kongen af Frankrig eller hans Broder.

Skjøndt Rantzau hertil foier en Opfordring til at prøve Lykken i Skotland, og uagtet Stemningen der skal have været det Danske Ægteskab god¹⁾, og man i Kjøbenhavn ventede en alvorlig Forhandling indledet ved Udgangen af Aaret 1561²⁾, lod det sig dog vanskeligt gjøre til samme Tid at beile paa to saa nærbeslægtede Steder som i Skotland og i Lothringen. Der er derfor heller neppe foretaget noget Skridt i denne Retning; thi da Rantzau efter Poul v. Saras uheldige Reise til Nancy i Sommeren 1562 bestemt tilraadete at bryde med Lothringen, fornyede og indskærpede han Opfordringen til at forsøge sig i Skotland. Vel havde Vilhelm af Oranien sagt til Sara, at Kongen vistnok vilde komme galt fra³⁾ et Frieri der, da Dronningen var aldeles afhængig af Guiserne, men Rantzau gjør derimod gjældende, at Skotternes Hjerte hænger ved Danmark.

Om man i den følgende urolige Tid har seet Leilighed til underhaanden at virke for Sagen, er uvist om end ikke usandsynligt, da der i Forsommeren 1564 indfandt sig en Gesandt fra Skotland, William Douglas af Whittingham⁴⁾, der

*) Det er om Maria Stuart, der er Tale!

¹⁾ Langueti Epistole L. II ad Mordisium ep. LVII p. 146. ²⁾ i et Brev fra Hans Münster til Roger Asham af 25 Decbr. 1561, Epistole Jo. Sturmii et aliorum ad Rogerum Aschamum ed. Achero 1707 pp. 59 — 63. ³⁾ «enen blossen slan», Brevet af 21 Aug. 1562.

⁴⁾ Kreditiv af 1 Juni 1564, Rekreditiv af 26 Juni.

foruden sine officielle Hverv havde i Paalæg at prøve Stemmningen i Danmark for Dronningen. Han udtalte sig herved paa en saadan Maade, at det var saa at sige oiensynligt, at dersom Kongen havde Sind til Ægteskabet, vilde han ikke støde paa Vanskeligheder¹⁾.

Medens Kongen nu besluttede sig til først at afvente fra Skotland et Svar paa en Begjæring om bl. A. at maatte hverve Tropper der i Landet for derigjennem at faae en Gradmaaler af den Velvillie, han kunde paaregne, raadførte han sig med Churfyrst August. Da denne tilraadede ham at gaae videre i Sagen²⁾, og da et i høi Grad imødekommende Svar fra Skotland³⁾ virkelig indtraf d. 20de December, kunde alle Betæneligheder synes fjernede. Men meget kort derefter maa ogsaa Efterretningen være indløbet om hiint sørgelige Bryllup paa Holyrood, der bandt Dronning Maria til Darnley og viede hende til Ulykken⁴⁾.

Men som saa ofte før havde Kongen ogsaa dennegang to Jern i Ilden. Efter den Hertuginde af Lothringen med saa udsøgt Plumshed tilføiede Beskæmmelse i Frankfurt 1562, tørstede hun mere end nogensinde efter Hævn. I den nordiske Syvaarskrig beredede hun sig derfor til at forbinde sig med Sverig, men hendes Søns udmarvede lille Fyrstendømme var visseligt ikke en Fjende, der skulde indjage stor Frygt. Da blev de gamle Forbindelser med Vilhelm af Grumbach gjenoptagne og fortrolige Forhandlinger med Kong Erik af Sverig indledede om et Ægteskab med den Prindsesse Renata⁵⁾, der før havde været bestemt til Brud for Frederik II. Man lik Rygtesmedene til at troe, at Kongen af Frankrig var Deltager i Samlaget, og snart var hele Tydskland opfyldt

¹⁾ Frederik II til Churfyrst August af 16 Juni 1564, cf. Archiv für die Sächsische Geschichte V 7 (hvor Datum angives til 20 Juni).

²⁾ Instruktion for Gesandten Heinrich von Gleissenthal af 22 Septb. 1564 Archiv f. Sächs. Gesch. V 7—8. ³⁾ af 1 Novb. 1564. ⁴⁾ Af denne Forhandling med Maria Stuart have enkelte Stykker tidligere været benyttede af Werlauf i Hist. Tidsskr. III 34¹⁾ og af Schiern i Hist. Tidsskr. 3die R., II 624¹⁾. ⁵⁾ Langueti Epist. L. II ad Morisium epp. 104—106, S. 294—302.

af ængstelige Anelser om det Forfærdelige, der vilde ramme Kong Frederik II. Skyerne trak sammen, Himlen mørknedes og snart rasede Stormen — men en Storm i Vandglasset, — til Forfærdelse for dem, der i Nærheden hørte Kræfternes Larm uden at kunne see deres Vannagt, saa at hver lille Flue, der viste sig i Synskredsen, omskabtes til mægtige Elephanter. Med hvervede Skarer skulde Grumbach anfælde Holsten¹⁾; men det Lidet, der blev samlet, løb fra hinanden igjen²⁾; den danske Konges Stilling skulde være i høieste Grad betænkelig³⁾, Undersaatterne opsætsige og han selv i Fortvivelse søgende Bedøvelse i Drik og Jagt⁴⁾, — de samme uhyggelige Rygter uden Tvivl, der behørigt udsmykkede blev meldte til Sachsen⁵⁾ og der foranledigede Churfyrstinde Anna til i hjertelige og rørende Udtryk at advare og formane Kantsler Johan Friis og Holger Rosenkrands⁶⁾.

Skjøndt den danske Regjering selv forstod mere besindigt at bedømme disse Skræmmebilleders virkelige Betydning, undslog man sig dog ikke for at indlade sig paa de Forhandlinger, der ivrigt anbefaledes af ængstede Sjæle⁷⁾, især da Krigens Gang i det Hele ikke var heldig. Churfyrst August synes at have paataget sig at indhente Oplysninger⁸⁾, og omsider kunde Henrik Rantzau melde⁹⁾, at Hertuginde befandt sig paa Vollenhove hos Greven af Aremberg, og at denne havde opfordret Rantzau til en Brevvexling med sig. Kongen erklærede herpaa¹⁰⁾, at han meget paaskjønnede Rantzaus og Arembergs Bestræbelser for Ægteskabet, men

¹⁾ Raumers Hist. Taschenb. Neue Folge VIII 150 f., Hertug Adolf til H. Rantzau, Bilag af 16 Juni 1565, Christiani: Hertugdømmernes Historie VI 265 (Norsk hist. Tidsskrift I 503). ²⁾ Brev fra Henrik Rantzau af 18 Septbr. 1565. ³⁾ Langueti Epp. L. II ad Mordisium ep. 105 p. 295. ⁴⁾ Schmidts Allgem. Zeitsch. f. Gesch. VII 240. ⁵⁾ D 12 Oktbr. 1565, Archiv f. Sächs. Gesch. V 64. ⁶⁾ Den 24 Oktbr. 1565, Weber: Churfürstin Anna zu Sachsen, Lpz. 1865 S. 411. ⁷⁾ F. Ex. Biskop Johan af Osnabrück i hans Instruktion af 7 Januar 1564. ⁸⁾ Archiv f. Sächs. Gesch. V 8. ⁹⁾ Brev af 16 Aug. 1565. ¹⁰⁾ Brev af 5 Septbr. 1565.

at det dog vilde være rettest at indlede Forhandlingen ved igjen at knytte Traaden paa det samme Punkt, hvor den sidst blev brudt. Da Grev Günther nu i Frankfurt havde erklæret, at Kongen var beredt til at forhandle paa andre Betingelser, vilde det være rettest først at forlange Forslag i den Retning af Hertuginde. I Overeensstemmelse hermed udfærdigede da Rantzau et Brev til Aremberg¹⁾, der som Gjensvar i Udtryk, der røbede nogen Krænkelse over den ringe Paaskjønnelse, hans tidligere Virksomhed i Ægteskabsforhandlingen havde fundet, erklærede sig villig til igjen at være Mellemand²⁾. I den Anledning opfordrede Rantzau Kongen til³⁾ i en egenhændig Skrivelse at erklære sig mere end villig til at sende nogle af sine Raader ud for at forhandle om et Forlig, og han tilføjede i en Efterskrift⁴⁾, at han for sit Vedkommende ikke vidste andet Raad end at følge Frankrigs og Spaniens Exempel og forlige sig paa Grundlag af et Ægteskab. Men Kongen fandt ikke Arembergs Skrivelse indbydende nok og besluttede at stille Sagen i Bero til bedre Leilighed⁵⁾.

Denne kom imidlertid aldrig⁶⁾. Da Peder Oxe igjen blev tagen til Naade og Grumbach kastet til Jorden, var Braadden brudt paa „de Lothringske Praktiker“. 1567 blev endelig Prindsesse Renata forlovet med Hertug Vilhelm af Baiern, og dermed ophørte Ængstelserne for Lothringen, skjøndt Hertuginde Christine først 1590 endte sine Dage i Italien, hvor hun i mange Aar havde opholdt sig i en Slags Landflygtighed. Men end ikke i denne sin Fjernelse fra den Skueplads, hvor hun havde spillet en saa bemærket Rolle,

¹⁾ H. Rantzau til Frederik II 18 Septbr. 1565. ²⁾ Brev af 24 Octbr. 1565. ³⁾ Brev af 13 Febr. 1566. ⁴⁾ Udateret, men fra Begyndelsen af 1566. ⁵⁾ Brev af 12 Marts 1566 og Rantzaus Svar af 5 April s. A. ⁶⁾ Skjøndt disse lothringske Forhandlinger oftere omtales i Datidens udenlandske Kildeskrifter, ere de dog af danske Forfattere kun meget overfladisk berørte (Resen, Gram, Ryge). Derimod findes der i Haandskrift af Voss en udførlig og næsten fuldstændig Samling af Aktstykker desangaaende i Universitets-Bibliotheket, Additamenta i Kvart Nr. 138.

glemte hun sit „høye og stolte Mod“. Den danske Dronninge-Titel var fremdeles hendes Glæde, og en Klient af hende, Kanniken Marcus Umbertus Corrigarius, udarbejdede i hendes sidste Levetid paa hendes Befaling et vidtløftigt Forsvarsskrift for Kong Christiern II og hendes Rettigheder¹⁾.

Dengang Kong Frederik for sidste Gang afbrød Forhandlingen med Lothringerne, havde Daniel Rantzau allerede forstaaet at knytte Seiren til de danske Faner. Kongen saae sig trods mangahaande Vanskeligheder istand til at puste lidt ud og kaste Blikket ud over sin egen snevre Kreds. Ligesom det øvrige protestantiske Nord-Europa fæstedes hans Opmærksomhed af den heroiske Kamp, der alt nu begyndte i Nederlandene, og givende efter før sit ridderlige Sinds Indskydelser tilbød han den landflygtige Vilhelm af Oranien en Tilflugt i sine Lande²⁾. Vel blev Tilbudet med Erkjendtlighed afslaaet, men en Tilnærmelse, der lovede Mere, var dermed skeet. Noget efter³⁾ see vi ogsaa Vilhelm opfordre Broderen Ludvig til at minde deres Svoger Grev Günther af Swartzburg om at sende en Mand til Danmark i Anledning af den Sag, han nok vidste. Under dette hemmelighedsfulde Slør skjuler sig atter et Ægteskabsforslag nemlig mellem Kong Frederik og Vilhelm af Oraniens Søster Juliane, en dengang 20aarig Dame⁴⁾. Kongen optog Forslaget med Velvillie og udsendte i de første Maaneder af 1568 sin „gamle Kammertjener“, den tydskfødte Adelsmand Hans Spiegel, til Tydskland for at tage den unge Dame i Øiesyn⁵⁾. Dette faldt tilfredsstillende ud, og Hans Spiegel opfordrede da Grev Günther til at besøge Kongen i Segeberg og tage „Frøkenen“ med; thi Kongen havde svoret en Ed paa ikke at ville ægte Nogen, han ikke forud havde seet. Svaret maa dog ikke have været efter Onske; thi i Juni er Spiegel atter

¹⁾ Siden g. m. Grev Günthers Broder Albert.

²⁾ Rørdam: Historieskrivningen i Danmark I 98. ³⁾ D. 9 Juli 1567, Groen van Prinsterer: Archives de la maison d'Orange Nassau, 1 ser., III Nr. 279 S. 109. Svaret af 22 Juli ib. S. 111. ⁴⁾ 27 Nov. 1567, Groen van Prinsterer l. c. S. 136. ⁵⁾ Cf. Frederik II's Skrivelse til Churfyrstinde Anna af 20 Febr. 1568.

i Tydskland¹⁾ og opfordrer nu til et Møde med Kongen i Nykjøbing, men ogsaa denne Gang forgjæves. Derimod indfandt Grev Günther sig uden det begjærede Følge i September Maaned i Roeskilde, hvor Kongen befandt sig i Anledning af Fredsforhandlingen med Sverig. Her kom selvfølgelig Ægteskabet paa Bane, og under en fortrolig Samtale i Træernes Skygge betroede Kongen Greven en prægtig Ring, som han skulde overbringe Comtesse Juliane som et Tegn paa Kongens Hengivenhed og Hoiagtelse. Ordene ere vel neppe blevne meget forsigtigt veiede ved denne Leilighed, men at Kongen i ethvert Tilfælde ikke betragtede den uheldige Gave som en Forlovelsesring, synes dog at fremgaae deraf, at han fremdeles fastholdt sit Forlangende om „en personlig Besigtelse“. Men Greven ansaa Sagen for klappet og klar og ilede til Tydskland, hvorfra han lovede snart at komme tilbage.

Skjøndt Spørgsmaalet saaledes endnu kun havde overvundet Indledningens Indledning og altsaa fremdeles maatte behandles med største Diskretion, fløi dog snart Rygtet om Kongens Forlovelse vide om. I Wittenberg noterede en ung dansk Videnskabsmand det i sin Dagbog²⁾, i England meddelte Lord Cobham Nyheden til Cecil³⁾, og fra Holsten meldte Henrik Rantzau den til Kong Frederik selv. Men medens de Andres Vidnesbyrd fik henstaae uimodsagte, underrettede Kongen Rantzau om, at saalænge Krigen varede ved, havde han ganske Andet at tænke paa end paa Dands og Bryllup⁴⁾, og et Par Maaneder efter, da han bestandigt drilledes af hiint Rygte, fandt han det rettest at opfordre Grev Günther til at opsætte den paatænkte Reise til Danmark, skjøndt forøvrigt den forrige Aftale fremdeles skulde staae ved Magt⁵⁾.

¹⁾ Cf. Frederik II til Greven af 2 Juni 1568. ²⁾ Peder Hegelunds Dagbogs-Optegnelser paa det Kgl. Bibl. under 28 Septb. 1568 (Citateret skyldes Bibliotheks-Assistent Bricka). ³⁾ Calendar of State Papers, domestic series 1547—80, p. 320 under 25 Octb. 1568. ⁴⁾ Brev af 21 Octb. 1568. ⁵⁾ Brev af 27 Decb. 1568 (S. Johannis evang. des anstehenden 1568sten Jahres).

Men Rygtet bredte sig videre og blev derhos sikkrere og sikkrere. Da Grev Günthers egne Svende endog fortalte, at Brylluppet var bestemt til Paasketid¹⁾, kunde der ikke være Tvivl mere, og Kongens Nærmeste fandt da Anledning til ængsteligt at advare ham. Thi hvad betydede en slig Forbindelse med det Oraniske Huus andet end Fjendtligheder med Spanien og det katholske Frankrig²⁾. Da brast endelig Kongens Taalmodighed, og Grev Günther fik nu at vide³⁾, hvor taabeligt han havde handlet ved sin Aabenmundethed, der foreløbigt nødte Kongen til fuldstændigt at sige sig løs fra Sagen, medens den ganske vist vilde have været i bedste Orden, hvis Greven blot i al Stilhed havde indfundet sig til Mødet tilligemed sin Svigerinde.

Det var anden Gang, at Grevens Omhu for sin Ven Kongens huslige Lykke bragte ham Skam til Tak, og han var ikke den Mand, der med Rolighed bar sin Skjæbne. Allerede i Sommeren 1569 finde vi ham i en meget opirret Brevvexling med den fornævnte Hans Spiegel⁴⁾, og da han Aaret derefter ved Kongens Søsterdatters Bryllup med Pfalzgreve Johan Casimir traf sammen med en dansk Adelsmand, beklagede han sig paa det Bittreste over Kongens Uordholdenhed, hvorved den stakkels Pige var bleven narret, hende og Familien til Spot og Spe. Heraf udviklede sig atter et artig Efterspil, idet Kongen nemlig efter sit Bryllup besluttede at kalde Greven til Regnskab for hans Ord. Kommisærer blev beskikkede til at undersøge Sagen, men det kom dog ikke til nogen egentlig Afgjørelse, da Kongen slog sig til Ro med Grevens lidet sigende Forklaringer⁵⁾.

¹⁾ Bilag til Hertuginde af Mecklenborgs Brev af 17 Januar 1569.

²⁾ Kongen taler om flere saadanne Advarsler; en enkelt kjendes fra hans Fæst Hertuginde Elisabeth af Mecklenborg af 17 Januar 1569.

³⁾ Skrivelse fra Frederik II til Greven af 11 April 1569. ⁴⁾ Breve fra Spiegel af 22 Juli og 17 Aug. 1569. ⁵⁾ En Deel Aktstykker i denne Sag ere meddelte i *Sammlung vermischter Nachrichten zur Sächsischen Geschichte* VI (Chemnitz 1771, 8vo) 273—99, hvorefter Fr. Bülow i *Geheime Geschichten und räthselhafte Menschen* IX 101—14 forgjæves har anstrengt sig for at faae noget Pikant ud af

Fredsforhandlingen i Roeskilde havde kun været et kortvarigt Håvblik, saa at der endnu maatte to Aars Kamp til, inden Freden i Stettin endeligt sluttede den blodige Strid. Saalønge Krigen stod paa, havde Kongen erklæret, vilde han ikke indlade sig paa Giftermaal; men det varede da heller ikke længere end 8 Dage efter Fredslutningen, før Jakob von Citzewitz, en betroet Pommersk Embedsmand, der paa flere Maader stod i Forbindelse med den danske Krone, mindede om¹⁾, at nu var Tiden kommet for Kongen til at indtræde i det hellige Ægteskab. Og her meente Citzewitz, at han var i det heldige Tilfælde at kunne give en Anvisning, der skulde være Kongen til Gavn og Glæde. Enkehertuginde af Pommerns mellemste Datter, den syttenaarige Margrethe²⁾, veg nemlig ikke for andre Damer i Udseende, og hvad Sindets Egenskaber angik, da var hun en from, tilbageholdende Kvinde, opdraget i den rette Tro og med sin Moders opbøiede Exempel for Oie. Kun den reneste Interesse for begge de Paagjældende var det, der lagde Citzewitz Ordene i Pennen; thi der var Ingen, han undte hinauden saa godt som de To. Rigtignok var der en anden høifornem Frier, der utaalmodigt begjærede Svar, men Citzewitz havde dog netop i Forventning af Fredsslutningen bevirket en Udsættelse til Fastelavnstider. Dersom man altsaa skyndte sig, var der Haab om at faae Forbindelsen istand. Fra Kongens Side ventede han sig ingen større Vanskelighed, da han antog Rygtet om Adelsdamen før blottet for Sandhed³⁾.

Da dette Brev naaede den Tilskrevne, Kongens Tydske

¹⁾ g. 1574 med Frants II af Lauenburg.

Historien. Af danske historiske Skrifter have tidligere Gebhardis Danmarks Historie IV 36 Note 2 og •Danmarks, Norges og Sveriges Historie med 1000 Illustrationer• III 438 henvist til den ovennævnte Samling, hvorimod Werlauff ikke har kjendt den (Hist. Tidsskr. III 31). Cf. Schoetgenii et Kreysigii Diplomataria et scriptores hist. Germaniæ I 715. ²⁾ Citzewitz til Caspar Paselich d. 21 Decb. 1570. ³⁾ •vnd nich genzlich versehen will, es werde das geschrey uon des eddelmans dochter etc. nichtig etc. sein•.

Sekretær Caspar Paselich, meddelte denne det til Rigshofmesteren Peder Oxe, der da efter Samraad med Kongen selv paalagde Paselich at give et imødekommende Svar. Et saadant blev følgelig afsendt i Begyndelsen af det næste Aar¹⁾ hvori Paselich for det Første erklærede sig altfor ringe til at have med en saadan Sag at gjøre, saa at Citzewitz gjorde bedst i for Fremtiden at henvende sig desangaaende til Peder Oxe. Men forøvrigt ønskede Rigsraadet og Under-saatterne intet hellere end et godt Ægteskab for Kongen, og da det foreslaaede Parti jo i alle Henseender var passende, og den Sag, hvortil det omtalte Rygte hentydede, nu var afgjort(?²⁾), var der forsaavidt jo Intet i Veien. Derimod paastod Kongen fremdeles ligesom før, at han ikke vilde binde sig til noget Ægteskab, før han havde seet den, med hvem han skulde dele det, og da man jo hidindtil ikke engang havde seet et Portræt af Prindsessen, var det foreløbigt slet ikke værdt at tale om Sagen til Kongen. Da denne imidlertid tænkte paa efter Paaske at mødes et Sted nærved den holstenske Grændse med sin Svoger August, kunde der maaskee dog findes Leilighed til at faae „Besigtelsen“ bragt istand, og i hvert Fald var det vistnok hensigtsmæssigt at faae Hertuginde Elisabeth af Mecklenborg til at interessere sig for Sagen.

Et slikt Brev var som Olie i Ilden, og i Citzewitz's Gjensvar³⁾ finder han Udveie til at komme ud over alle Vanskeligheder. Værst var det, at den foromtalte utrættelige Beiler paany trængte paa, men det var dog lykkedes at opnaae Betænkningstid til efter Paaske, saa at det nærmest kun gjaldt om at faae at vide, om Kongen ogsaa mente det alvorligt. Imidlertid blev der ikke Noget af det bebudede Møde mellem Kongen og hans Svoger Churfyrsten⁴⁾, og

¹⁾ Udateret, men af 9 Febr. 1571. ²⁾ „Erachten auch es würde das von Euch angezogene geschrei von des eddelmans tochter, weil dasselbe numehr seine masse gewonnen, der sachen gar nicht hinderlich sein.“ ³⁾ Brev til Oxe af 14 Marts 1571 og to Breve til Paselich, begge af 15 Marts 1571. ⁴⁾ Oxes Brev (Udkast med Paselichs Haand) af 9 April 1571 (die Martis in hebdomada sancta).

Citzewitz's Løfter om Taknemmelighed og Roes¹⁾ prellede af paa Peder Oxe, der mente at nu laa Sagen over hans Rækkeevne. Derimod gav han paany Anvisning paa Hertuginde Elisabeth af Mecklenborg, med hvem man vidste, at Citzewitz brevvexlede, og som passende kunde tilsende Kongen baade Portrættet og sin Betænkning over Forslaget²⁾.

Den anviste Vei blev troligt fulgt, og efter en Tids Forløb kunde Citzewitz melde³⁾, at Hertugen og Hertuginde af Mecklenborg nu havde indbudt den unge Prindsesse til at følge med dem paa det Besøg, Kongen havde opfordret dem til at aflægge i Nykjøbing paa Falster. Faae Dage efter fik Citzewitz selv en Opfordring af Kongen til at slutte sig til Hertugfamilien paa denne lille Reise⁴⁾, og ved Midten af November 1571 ankom hele Selskabet til Nykjøbing.

Men her afløstes den Medbør, der hidtil havde begunstiget de pommerske Planer, af fuldstændig Modvind. Den stakkels Pige faldt ikke i Kongens Smag, og Originalen svarede ikke til det oversendte Billede. I hjertesøkærende Udtryk bonfaldt Citzewitz⁵⁾ om Tilgivelse og jamrer over sig selv, „saa dumt, ubetænksomt, uforsigtigt og ilde“ han har baaret sig ad ved at blande sig i en saadan Sag og foranledige sin gode fromme Frøkens Reise hertil. Med Ængstelse spørger han om den endelige Beslutning, men synes endnu at have en lille Smule Haab, idet han atter engang anbefaler og lovpriser den unge Piges Ungdom, der vil gjøre hende lettere at bøie end en mere Erfaren.

I det Gjensvar, han fik fra Peder Oxe⁶⁾, fandt han ikke sine Spørgsmaal besvarede, thi i den Sag skulde Kongens frie Valg være det Eneraadende og Hertuginde den ene Raadende. Men et Svar behøvedes ikke heller; thi allerede dengang var det bekjendt, at Kongen uden at raadføre sig med Andet end sit eget Hjerte havde

¹⁾ Brev af 20 Mai 1571. ²⁾ Udateret Afskrift med Paselichs Haand.
³⁾ Brev til P. Oxe af 5 Octbr. 1571. ⁴⁾ Citzewitz's Svar paa Indbydelsen af 25 Octbr. 1571. ⁵⁾ Breve til P. Oxe af 29 Novb. og 30 Novbr. 1571. ⁶⁾ Brev (Udkast med Paselichs Haand) af 10 Decb. 1571.

forlovet sig med Prindsesse Margrethes Ledsager paa den uheldige Reise, Hertuginde Elisabeths Datter Sophia, dengang i sin friske Ungdoms feireste Skjønhedsglands.

Men selv om der dengang skulde være indtruffet den Mulighed, at Prindsessen, det 14aars Barn, havde vraget sin Fætter, den næsten halvgamle Konge, er der dog ingen Grund til at frygte for, at Ægteskabets Porte skulde være forblevne tillukkede for ham. Næsten paa samme Tid nemlig, som han endelig naaede den Havn, hvorhen kun altfor mange Lodser i de foregaaende Aar havde villet føre ham, tilskrev den tidligere omtalte Margrethe af Mark, nu Enkefyrstinde af Aremberg*), en af Kongens betroede Mænd¹⁾, uden Tvivl Henrik Rantzau, og skildrede for ham i overstrømmende Lovtaler de unge Prindsesser af Cleve. Medens Faderen henlevede i Vanvid, voxede hans unge Døttre op i Dyd og gode Sæder; alle fire — forsikkrede Fyrstinde Aremberg — vare de udmærket begavede, men dog Ingen i den Grad som den Ældste. Yndig af Aasyn og Skabning, forstandig, venlig og huldsalig, fortryllede hun Meddelerinden mere og mere, jo længere de talte sammen. Lykkelig den Mand, der fik en saadan Hustru; ønskede Kongen at blive den Lykkelige, skulde Portrætterne vel kunne skaffes.

Vore Meddelelser ere nu tilende og vore Læseres Taalmodighed har formodentlig længe været det. En Anmeldelses rimelige Grændser ere forlængst overskredne, og dog maae vi endnu tilføie et Par Ord, inden vi lægge Pennen, — en Tak nemlig til Hr. Treschow og en Opfordring til ham om ogsaa af de rige engelske Samlinger at berede sine Landsmænd saa mange Overraskelser som muligt af lignende Art.

*) Greven af Aremberg var 1565 bleven ophøiet til Fyrste og var falden 1568 ved Heyligerlee.

¹⁾ Udateret, men fra Maanederne Sept. 1571 — Febr. 1572.

Frederik Krarup.
